

www.dereta.rs

Nagrada
MIROSLAV DERETA

Urednik
Zoran Bognar

Žiri u sastavu:
Zoran Bognar, Jasmina Ahmetagić
i Petar V. Arbutina
na trinaestom *Deretinom* konkursu
za neobjavljeni roman
dodelio je ovoj knjizi Nagradu
„Miroslav Dereta”
za 2018.

Uz podršku
Gradske opštine Čukarica

Copyright © ovog izdanja *DERETA*

MIRKO DEMIĆ

Pustolovine
bačkog
opsenara

Beograd
2018.
DERETA

*Za Nebojšu Devetaka,
zbog svega
i zbog Bačke koja ga proguta*

❖

Čoveku kome je domovina slatka tek je nežni početak; onaj kome je svako tlo kao njegovo rodno već je snažniji, ali savršen je onaj kome je čitav svet strana zemlja. Nežna je duša svoju ljubav usmerila ka jednoj tački u svetu; snažni čovek ju je proširio na sva mesta, a savršeni ju je zatomio.

Hugo od sv. Viktora,
monah iz Saksonije, 12. vek

Tuga silaska

Čitav život sam kasnio za sve važno i presudno. Kasno sam doživeo pobeđe da bih mogao da se uzoholim, a još kasnije poraze, iz kojih sam mogao nešto da naučim. Prekasno sam se rodio. Zato ću, valjda, prerano da umrem. Kasno sam se oženio, a prekasno – razveo. Odocnio sam i sa ovim pisanjem. Moj život se sveo na vajkanje. I tekao je neprimetno sve do trenutka kad me je osvestila spoznaja da je, zapravo, prošao i da mi predstoji njegov mučniji deo: smrt roditelja, odlazak bliskih i dragih bića, boleštine i, konačno, vlastita smrt i nestajanje. Već sad osećam da za drugo poluvreme imam manje snage nego što sam je imao za prvo. Saznanje o uzaludnosti življenja samo je oblik samoubilačkih sila koje oduvek divljaju u meni. Smrt će biti samo stanje u kojem neću moći da se setim – ko sam!

Dok većina ljudi o svojoj smrti nastoji da govori mirno, kao da se radi o tuđoj, ja padam u očajanje za koje nema leka. Iako sam odavno umro. Svetu sam suprotstavio sve što posedujem: nesavršenost tela, inteligencije i emocije. Katkad bi me u toj pomirenosti pomela

podrazumevana a izneverena obaveza produžavanja porodične loze. Nemost mog hipotetičnog potomka pozivala bi me da se vratim iz ovog bauljanja, kojim se hvalim kao izabranim putem. Tada bih zastao, u raskoraku, jednom nogom već zakoračivši u ništavilo. Jedino što sam mogao jeste da se osvrnem i za tren stanem, kao krivac zatečen u kajanju. I onda bih nastavio, priželjkujući da mi zemlja bude laka i pomalo zebući da joj ne budem težak, kao što je ona meni bila za života. Nekoć sam hteo da budem lanac, a ne karika. Sad nisam ni jedno ni drugo.

Između majčine i utrobe mrtvačkog sanduka šćućurio se ovaj život, kao zver u procepu. Ne tiče me se ono što je bilo pre rođenja, ni ono što će uslediti posle smrti. Samo se trudim da budem što manje uočljiv. Ràd sam da izostanem iz svakog događaja, da ne budem ni najmanji deo njih, da me poštede u svakom smislu. Komotnije mi je u nedogađanju. Tad sam potpuno svoj.

Svako od nas ima krivu sliku o sebi na kojoj danonoćno radi. Ni ja nisam izuzetak. Kažu da je čovek tragično biće zato što je svestan svoje smrtnosti. Međutim, ja sam tragično biće i bez toga. Živim veliku iluziju prema kojoj bi svet bio siromašniji bez mog uvida u njegovo postojanje. A mlaka vera u Hristov povratak tek je očajnički cijuk. U to verovanje utkana je i sumnja u njegovo vraćanje. Od te dve nejednake niti ispleten je konopac za koji se хватam i, držeći se za njega, izvlačim iz kaljuge besmisla, ali i onaj koji, neutešan, nabacujem oko vrata.

Ako uzmem u obzir Paskalovo stanovište o Hristu kao sredini, „jer u njemu nalazimo i Boga i svoju bedu“, onda krst na kom je on razapet mogu tumačiti kao tačku

u kojoj se presecaju oholost i očajanje. Poznajem ljude koji na svet oko sebe uvek jednako reaguju – plačem. I to onim tihim, bljutavim plačem, odvratnijim čak i od životinjskog odsustva svesti o sopstvenom položaju. Ne pokušavaju da razumeju ništa od onog što im se dešava. Jedino što umeju jeste da se čude, plaćući. Čuđenje im je neiscrpno. Plaču, jedu, čude se i množe, poput skakavaca. Zato – ukoliko ga ne zalivamo istinskim suzama, božansko u nama brzo iščili.

Ne otkrivam ništa novo ako ustvrdim da je svet u kojem živim premrežen istinom i lažju, da se njima hrani. Najveći pripovedači uspevaju da kroz tu mrežu prokrijumčare i pokoje ushićenje nad svetom oko sebe, da posvedoče o čudu života i njegovim pokušajima da odgodi smrt, koja je posvuda. Da bi razumeo sebe i ljude oko sebe pripovedač mora da čara, oslepljuje i zasenjuje tim dvama ogledalima, sve dok se i njemu i njegovom čitaocu ne pomuti očinji vid i ne zavrti u glavi. A da bi mu poverovali, njegova laž mora biti uverljivija od same istine, a istina zanosnija od svake laži.

Zato je ovo priča i o istinoljupcima i o lažovima, dakle – autobiografska. Jer, kada bih svedočio samo o istini ili samo o laži – sve bi se svelo na potvrde i opovrgavanja, a ne na priču. Ja i moja priča tečemo između tih dveju krajnosti, kao što se reka provlači između obala. Suvoparna je istina bez masne laži i bljutava laž ako je ne zasolimo pokojom istinom. Draže mi je da živim u zabludi po kojoj je laž prerusena istina, a istina uverljiva laž.

Zato valjda i nema istine ukoliko nije bliska sa lažju, ukoliko se sa njom ne tare leđa o leđa ili stomak o

stomak, a to trenje ne poluči praskavo iskrenje i zadah pohotnog tela, koji se neretko pretvori u smrad baruta ili paljevine. Čitav život su me ubeđivali da ljudski stomak lakše vari laž od istine. Ili uopšte ne vari, već ih pušta da prođu kroz njega sa što manje traga i posledica. Ne znam. U svakom slučaju, svako od nas nastoji da na njih ne reaguje brzopleto, iako su mu stalno nad glavom, za vratom, pod grlom. Ubeđuju me da je istina namenjena sirotinji i nemaštovitima, dok laž služi bogatima i umešnima. Na kraju će svako svoj barjak pobosti ponad sopstvene glave, umesto nadgrobnog belega.

Čovek se formira poput kišne kapi na crepu. Najpre dugo bubri. Oblikuje se tek u momentu kad obremeni, do onog delića sekunde kada se odvoji od crepa i počne da pada. Hvata me vrtoglavica od te drame dozrevanja, odvajanja i sunovraćivanja, celovitost koja se postiže zaokruživanjem kapi, dosezanjem savršenog oblika sa kojim će nestati. Još jedna potvrda da sila Zemljine teže uništava ono što stvara. Ja sam ta kap koja se odvojila od crepa, ali se još nisam rasprsao. Moje pisanje je krik, nastao na putu od crepa i tla.

Balavim po sopstvenom životu poput strastvenog pušača koji jezikom vlaži cigaretu ne bi li duže gorela. Usput kroz prozor gledam kako po nebeskom pladnju nehajno plove nagoreli uštipci. Već pri sledećem pogledu nebo će biti natrunjeno delovima grandiozne ćilibarske perle, izobličene usled kotrljanja. A samo časak kasnije učiniće mi se kako po nebeskim savanama mesečare raštrkani oblakoliki slonovi. Kad se umorim od gledanja, upošljam ruke, nastojeći da zavrtim novčić na stolu.

Kad uspem, oslušujem njegovu zvečecu vrtoglavicu. Čak se i čudim što kovanica pri kraju poslednjih pirueta postaje sve glasnija i nervoznija.

Ovim pisanjem trebam besmislice iz svog života. Živim kako bih se, kasnije, čudom čudio sopstveniku tog istog života i njegovom nemilosrdnom trošenju. Možda nada i nije zlo, ali sam siguran da je otrov kojim se natapa ovo pisanje.

Kazanova u jednom pismu prijatelju nagoveštava da će svoje *Uspomene* ispisivati do vremena kad napuni pedeset godina. A ja upravo od te godine počinjem da svedočim o svojoj *postkazanovštini*, svojoj koliko i tuđoj, verujući da posle te granice život ne postaje ni komičniji ni tragičniji nego pre – dostojan sažaljenja.

Penjući se prema pedesetoj godini života, taj razdelnici, bilo je prirodno da gledam „nagore“, pa bih zakačio i pokojnu zvezdu na nebesima, a sad, kad sam krenuo „nadole“, gledam samo ispred sebe, kako ne bih promašio stazu, nagazio, spotakao se i strmeknuo u bezoblični ambis.

Evo me, stojim na bačkoj vetrometini, sa loparićem u ruci, u ulozi spoljnjeg otpravnika vozova. Čekam da u stanicu uđe putnička kompozicija iz pravca Sajlova, koju ću, potom, s olakšanjem „ponuditi“ kolegama u Bačkoj Topoli i vratiti se ovim zapisima koji mi krata vreme između dva voza, dva piska pištaljke, dva telefonska poziva.

Ovo u čemu dotrajavam i što ispisujem jeste „tuga silaska“.

Tovar porodičnih predanja

Nisam jedini koji je rođenjem na svoja nejaka pleća uprtio bar deo tovara porodičnih predanja. Magareća posla. Ta predanja su postajala sve neuhvatljivija kako sam se sve češće upinjao da ih spasem sa same granice iščeznuća. Čak i kad sam ih dohvatao – nisam znao šta da radim sa njima. Odmalena sam se pitao da li da taj samar zbacim i zauvek zaboravim, ili da ga teglim bez grcanja i dozvolim mu da, s godinama, oteža i počne da me žulja i usporava hod. Nisam jedini koji je prešao put od negatora do spasioca porodičnih predanja, koja su govorila samo o jednom – o našoj izuzetnosti i neuporedivosti. U vujićevskoj veličanstvenoj simfoniji, svaka generacija „porodi“ bar jedan disharmoničan ton.

Čast da odsvira taj onespokojavajući ton svoje generacije pripao je meni. Ja sam taj novi kakofoničan prilog. Moje „sviranje“ se svelo na potragu za jednim od najupečatljivijih melodijskih iskliznuća u našoj porodici – o *lordu*. Njegovo ime, nadimak ili zvanje pominjalo bi se usput, kao podsećanje, nekad kao prekor, a ponekad čak i kao pretnja. Čim bi se nad porodicu nadvio preteći

oblak, sumnja u izuzetnost ili slutnja neukorenjenosti, svečano bi se pomenuo On, kao spasonosno uže za koje bismo se odreda hvatali kako ne bismo bili oduvani u „ponor nepostojanja“. Dabome da se na drugoj strani tog užeta nalazilo zvono čija bi se grmljavina čula nadaleko, usled paničnog potezanja nekog od nas, koji bi se čitavom težinom „vešao“ o njega, u jednom trenu leteći put nebesa, a već u drugom – udarajući zadnjicom o ledinu.

I tako, kad zaškripi složeni mehanizam porodičnog samopouzdanja, neko od nas bi izgovorio tu magičnu reč koja bi odjeknula u našim ušima kao crkvene orgulje. U slučaju moje porodice ta magična, omamljujuća i opominjuća reč bila je – *lord*. Na njegov spomen ukućanima bi se vraćala živost, dizao tonus, sabirala se ona drevna gorštačka kočopernost, kroz nekoliko naraštaja pogubljena po vojvođanskim ravnicama, vitoperena od tolikih gospodara i saginjanja, oduvavana silnim selidbama i košavama. *Lord* bi kod ukućana donosio pročišćenje, okrepljenje i kratkotrajan smiraj, kao posle obilatog obroka i, ponekad, snošaja.

Malo koje detinjstvo nije obeleženo pronalaskom kakve ropotarnice, podruma ili tavana, tamnog budžaka ili skrajnute sobe u koju se odbacuju nepotrebne stvari. U njima bi se desilo otkrovenje koje bi obeležavalo detinjstva, obasjalo ili tražilo živote. Nažalost, ja nisam pronašao ništa slično, ali sam zato sa zanimanjem slušao priču o drvenom sanduku na našem tavanu, koji je nekim čudom ili nečijim nemarom nestao. Okolnost da je sanduk bio na tavanu, između glava ukućana i nebesa, a ne u podrumu, između naših bosih tabana i sveta

mrtvih, davalo je opravdanja mojim mladalačkim mesečarenjima.

Mnogo godina kasnije počeo sam da sumnjam u postojanje tog sanduka, ali sam ga dugo zamišljao vrlo živo, uvek mu menjajući oblik i sadržinu. On je u mojoj mašti bio po ivicama okovan, iskrzane farbe, sa raskli-manim poklopcem, dok je njegova utvarna unutrašnjost bila prekrivena paučinom. Crvotočina, prašina i rđa tom sanduku diktirale su oblik i uvećavale tajanstvenost i nedostupnost. Svaka generacija u mojoj porodici regrutovala bi bar jednog ljubopitljivog pripadnika i lakovernog slušača priče o sanduku. Sva je prilika da sam bio poslednji u tom nizu. Sećanje na vlasnika sanduka svelo se na sve tanju nit porodične legende, a to prisećanje, upotrebljavano u krajnjoj iznudici i u prilikama ozbiljne ugroženosti porodičnog integriteta, svodilo se na podsećanje (zamišljam porodičnog starostu kako čkilji na jedno oko i drži visoko podignut kažiprst) da smo među precima imali (zamislite!) i jednog – *lorda*.

Tek u ovim godinama, kada sam razgrnuo „talog vremena“, nemara i zaborava, nazreo sam sadržaj tajanstvenog sanduka. Dabome da sam očekivao više nego što sam tamo zatekao. Tako valjda uvek biva. Čak se i pri „velikim otkrićima“ ispostavi da je pre pronalazača neko već bio tu, uzeo ono najvrednije i netragom nestao, ostavljajući narednim tragaocima samo mrvice. Od njegove žurbe i halapljivosti zavisi kolike će i kakve trice zateći onaj posle njega, a od njegove mašte šta ćemo nad njima domisliti.

Dakle, priča koju sam slušao govorila je da su u sanduku bila nečitljiva i nerazumljiva pisma i dokumenta.

Zato su valjda i pretekla. Evo ih na mom stolu kao potvrda o postojanju sanduka, ali i kao dokaz da sve ovo ne stvaram ni iz čega. Iz te priče jedino što sam uspeo jasnije da razaberem jeste da se naš *lord*, u stvari, zvao Dimitirije, Dimitrie de Vujich. To zagonetno *de* između njegovog imena i našeg zajedničkog prezimena bilo mi je upečatljivije i od *lorda* i od svih njegovih titula koje sam naknadno uspeo da odgonetnem. U mojim očima ta dvoslovna rečca odvajala je našu porodicu od ovog vojvođanskog blata i bezobličja. Dabome da nisam smeo da se njom pohvalim pred vršnjacima, jer bih bio izložen izrugivanju koje bi bilo zamena za zavist i ljubomoru. Zato sam to *de* čuvao za sebe, tiho ga izgovarao kada bih ostajao nasamo, umećući ga između svog imena i prezimena i puštajući da odjekuje i svetluca poput kakvog prastarog novčića iskopanog duboko pod zemljom.

Nisam se zadovoljavao onim što sam čuo, pa sam krenuo u potragu, na tavan. Toliko sam bio neoprezan da me je pri prvom „istraživanju“ deda zatekao u mojoj poročnoj znatiželji. Našao me je kako prevrćem andramolje i, umesto da me ukori, priznao je kako je i on isto ovako, u mladosti, preturao po odbačenim stvarima. Iz njegove sam priče shvatio da svaka naredna generacija zatiče sve manje tragova slavnog pretka. On se, recimo, seća, da je ispod gomile ovih preteklih hartija, bilo i nešto za čije odgonetanje nije bilo potrebno znanje stranih jezika. Njegovo dečje oko zaslepio je crveni krst, okovan pozlatom, pričvršćen kopčom za potamnelu, vlagom nagrizeni crveno-belu tkaninu. U prvi mah mu je zalicio na zvezdu. Bio je to krst čiji se svaki krak na krajevima „cepao“

zrakasto nadvoje i stvarao privid zvezde. U sredini krsta bio je udenut tirkizni krug. U njegovom središtu stajao je ugraviran svetac raširenih ruku, obučen u belu odeždu, dok mu je niz leđa visila crvena pelerina. U desnici je držao pastirski štap povinutog vrha. Na glavi mu je stajala kruna, dok se sa obe strane zmijski izvijalo po jedno latinično slovo S. Deda je tvrdio da su krakove tog krsta u skladnu celinu vezivala četiri bela orla raširenih krila, svaki sa krunom navrh glave.

Sada tog ordena nema. Deda se seća da ga je njegov otac često pokazivao znatiželjnim gostima koji su često prolazili kroz našu kuću, poput vozova koje dočekujem i ispraćam na ovoj stanici. Možda ga je nekom poklonio ili prodao. Nije isključeno ni da je ukraden.

Fizičko odsustvo ordena bio je sasvim dovoljan podatak za moju detinju oholost i tvrd temelj na kojem ću u godinama koje su dolazile graditi svoju samoživost. U mom srcu bio je udenut, kao u srce svakog deteta, trn samodovoljnosti i izuzetnosti, koji se tokom odrastanja kod mnogih istupi. Meni je taj okovani sanduk i njegov zagonetni sadržaj odgađao odrastanje, tako da nisam siguran da li me je ikad napustio onaj dečak, sanjar i usamljenik, tih i povučen, sa čijeg se lica ne skida zagonetni osmejak ludaka, a možda i proroka. Ukoliko među njima ima razlike.

Po pravilu me zaokupljaju sudbine ljudi čiji temperament i karakteri stoje na suprotnoj strani od mog. Pritom gorim u vatri mogućnosti barem privremene zamene svog života sa njihovim. U stvari – Dimitrije Vujić je moj rođak po nečemu drugom, presudnijem od

naslednih gena. Naredne stranice će to potvrditi – on je moj rođak po veri ili, bolje, po bezverju, po gladi za svetom i za drugima, po očajničkoj potrazi za zadovoljstvima i za slavoljubljem. On je slepo bezverje zamenio tvrdom verom, uprkos gestikulacijama priučenog glumca. Notorna je besmislica da je istina odvojena od laži jasnom linijom. Sva je prilika da one deluju uporedo, isprepletено, ruku pod ruku ili idu u korak. Kad ih sunce obasja, uvek se vidi jedna senka. Niko ne zna koja je i čija je.

Ne znam hoće li mi se ukazati još koja prilika da ostavim traga o sebi, ali kroz drugoga, traga o sopstvenoj laži i lažnosti, majušnoj, kako i priliči mojoj neznatnosti. Sa ovom lažju sam se već srodio. Podrazumevam je, nije deo mene, već sam ja deo nje. Ona je ono što smatram sopstvenom prirodom i sadržajem svog bića. Čitav moj psihološki sklop izgrađen je na naporu da izmišljam alibije za Dimitrijeve, a time i za svoje laži. Od najmanjih i najbezazlenijih, sve do onih koje se tiču drugih i koje im nanose štetu i bol. Hvatanje sebe u laganju postala je moja jedina igra i svakodnevna zabava. I kada bih znao šta je istina, ne znam šta bih sa njom radio.

Mutno poreklo, zametni putevi i nepouzdana dokumenti

Svaki narod, svaka porodica, ima svog manje ili više uverljivog Don Žuana ili Kazanovu. Ova naša verzija o kojoj želim da svedočim, nije vična peru, što ne mora da mu škodi. Naprotiv. Sasvim je u duhu ovdašnjeg mentaliteta da se nedostatak predstavlja kao suvišak, a neposedovanje kao – imetak. Zato ću se prepustiti varljivim predanjima. Porodična nagvaždanja znaju da nadmaše samohvalu ich-forme, ali visprenim tumačima i lucidnim čitaocima to neće kvariti zabavu. Uostalom, nema preterane razlike između mita koji sami stvaramo o sebi i predubedenja od čijih pabiraka drugi sude o nama.

Ima dana kad me preplavi samilost nad čitavim svetom, kako prema živima tako i prema onim davno nestalim. Mrtva ili naizgled mrtva bića i stvari žalim na poseban način. Sa njima imam skoro zaverenički odnos, pošto im prolaznost ne pada teško. U stvari, moj prvobitni doživljaj večnosti odnosi se na njihovu prolaznost. Drugi je onaj misaoni, meni prilično dalek i neubedljiv. Samilost nad živim stvorovima nepresušna je. Do nesvestice

me dovodi nemoć živih bića. Njihova bespomoćnost pred smrću tek je jedan od oblika njihove slabosti. Zato joj, valjda, tako odano služe. Nemoćna su prema drugim bićima, iako su im sudbine identične. Predmet mog sažaljenja jeste i njihova histerična rešenost da nadžive slične sebi, da im sude i presude, da ih progutaju (stvarno i simbolički) zarad nekoliko trenutaka dužeg življenja.

Vlada predrasuda da je osamnaesti vek obeležen lakomislenošću. Ni manje ni više od ostalih vekova, dodao bih. Lakomislenost je široka njiva na kojoj bezočni ljudi s bičem u ruci nadgledaju težake. Samo bezočni ostavljaju pečate na pergamentima od čijih se osušenih tragova sriče takozvana istorija. Možda su oni iz predašnjih vekova pokušavali da imaju više stila i šarma, možda su ostavljali utisak da prikrivaju pravu prirodu svojih pregnuća, dok ovi današnji za vlastitu bezočnost optužuju svoje žrtve, svoju bezličnu i mekušnu klijentelu.

Duga, bogata i zapetljana je istorija ovdašnjih samozvanaca. Teško je izdvojiti one najupečatljivije, kako samozvance, tako i priče o njima, jer su one u većini slučajeva nedopričane, a otuda i bez pouke. Ne zna se od koga počinje ta iskonska potreba i čime se završava. Samozvanstvo nije puki zanat, niti je dovoljna prosta volja za njim. Za njega treba imati dara. Priča koju pripovedam pada u vreme kada se nije znalo koja je pohlepa nezajažljivija: carska, vlastelinska ili plebejska.

Postati vođa, predvodnik, knez svetla ili tame, bilo čega – oduvek je bilo unosno zanimanje. A kad se ono pretvori u misiju, poslanje, strast ili bolest, onda to nije samo materijal za avanturistički roman već pošast od

koje se tresu carstva i kraljevine, drhte narodi i plemena, zebu porodice. Nije, dakle, dovoljno da pojedinac poveruje u svoju nezamenljivost. Potrebno je da se drugima učini da je takav među njima neophodna i neizbežna pojava, svejedno da li kao božji dar ili kao kazna.

Što mu je poreklo zagonetnije, to samozvančeva pojava deluje upečatljivije. Svaka priča o poreklu plovi na talasima predrasuda. Takav je slučaj i sa poreklom naše porodice. Predrasude služe da bi priču učinile uverljivijom.

Prva verzija te priče, dabome, vuče korene sa juga, iz Metohije. Otuda, kaže legenda, dolaze moji, to jest Dimitrijevi preci, obogativši se trgujući konjima, uz ogradu da tadašnja trgovina nije isključivala mešavinu krađe, prekrađe, prodaje i preprodaje. A može biti da su konji samo pospešivali trgovinu nečim drugim, daleko unosnijim. Bilo kako bilo, konji su ili krivi ili zaslužni, kako se uzme, što smo se na njihovim leđima dočepali vojvođanske ravnice. Svejedno da li bežeći od inoveraca ili pred pravim vlasnicima konja, goneći nekog ili zbog nečeg sasvim trećeg, banalnijeg i manje herojskog.

Druga porodična legenda opovrgava ovu prvu. Ona vuče konce sve od Hrvatske, mada se njihovi krajevi jasno ne vide. Upravo iz tog nevidela navodno je došao ili dojahao Dimitrijevi deda. U nastavku se dodatno zamagljuje moja pripovedačka nevidelica podatkom da je dedina majka Atanasija ili Anastasija vodila poreklo negde iz Dalmacije.

Srećom, ova legenda ne isključuje značaj i zaslugu već pomenutih konja za dolazak Vujića u Bačku. Konji kao da se podrazumevaju uz selidbe, voljne i nevoljne, u ulozu

nemih svedoka i vernih pratilaca. Poznato je da su konji u ovom delu Balkana sredstvo uzdignuća, ali i posrtanja, a njihovo (ne)posedovanje merilo bogatstva i uspeha.

O Dimitrijevom ocu Marku natuca se da je bio učitelj i da je, pored Dimitrija, imao još trojicu sinova, slikovitih imena, punih očinskih ambicija – Hanibal, Cezar i Aleksandar.

Najmanje je sporna Subotica kao mesto Dimitrijevog rođenja. Ukrštajući papire koje posedujem sa predačkim legendama, verovatno je to godina 1758, mesec je novembar, oko datuma već dolazi do kolebanja, dok se sve drugo kreće po oštroj ivici pretpostavki i sporadičnim tragovima koje je Dimitrije ostavljao za sobom. Uvek je tako kod bogomdanih junaka; skelet je prilično opipljiv, dok sve ostalo treba ispuniti mesom prolaznog i efemernog.

Ipak, trojica Dimitrijeve braće, uprkos teretu slavnihi imena koji im je po rođenju natovaren na pleća, posvetili se su posve prozaičnim poslovima. Miliji su im bili kantari, aršini i paorluk od vojničke slave i ugleda. Jedino se Dimitrije „oteo“ ili „ostao“ na putu sa kojeg su Vujići retko i nevoljno silazili.

Videvši da se Dimitriju ne ide „na nauke“, otac ga je dao da uči za krojača, po podobiju onog Narandžića iz knjige. Ispada da su svi ljudi iz Bačke, ako već nisu krojači, skrojeni po istoj mustri. Pogotovo oni koji su „ušli u knjige“ i po pravilu imaju ove ili one veze sa šnajderlukom i književnošću. Ovo „pitanje“ dodatno će se zaoštiti kad u sledećoj glavi saznamo kako je Dimitrije Vujić narednu „stanicu“ svog putovanja imao među husarima,

takođe po aršinu nekoliko junaka slavnog spisatelja iz Sent Andreje.

Otuda je ovo pisanje tačka susreta moje kreativne jalovosti i Dimitrijeve megalomanije. Ne tvrdim da sam lišen kreativnosti. Naprotiv. Ispod moje ruke obilato vijugaju rečenice, čak potoci i reke reči. Tačka na kraju svake od njih levak je kroz koji one neminovno otiču. Mastiljava tačka na njenom kraju rana je kroz koju ističe moja razvodnjena krv. Ili je ona špijunka kroz koju posmatram reči ispred kojih sam zalupio vrata. Ili je ona sam vrh mača na koji se spremam da nabodem sledeću rečenicu. Neke od tih nizova reči odaju utisak logike i smisla. Ali mene proganja sumnja u njihovu moć, čak i pre nego što one nastanu. Imam utisak kako im čili snaga čim se, onako zmijolike, pojave tu, preda mnom. Stoga se pitam hoće li se pretvoriti u lešine kad dopru do očiju drugih ljudi.

Moju skribomaniju proganja griža savesti. Seksualna onemoćalost kao da se ogleda u već pomenutoj skribomaniji; što je ima više – glad je sve veća, a osećanje neispunjenosti postaje još dublje. U mom okruženju jedna od najfrekventnijih reči je – moral, što je pouzdan znak njegovog odsustva. Oni koji te reči učestalo izgovaraju sušti su imoralisti.

O poslednjoj pomenutoj vrsti impotencije – onoj metafizičkoj – tragam na sledećim stranicama, bez nade da ću nabasati na bilo šta utešno.

Impotencija je posvuda oko nas. Zato mi je izazovno što na jednom od opštih mesta pokušavam da gradim poetiku. Potencija, erekcija, orgazam – sve su to

ekstremi. Srećan sticaj nesrećnih okolnosti. Zato se dvoumim čime da ispunim Vujićeva beskrajno duga putovanja kočijama i brodicama? Seksom, meditacijom, neumerenim ždranjem, zlopaćenjem od gladi ili morske bolesti? Najbolje je – od svega po malo, a svega da bude isuviše. Vujićev život, uostalom kao i svaki drugi, samo je jedna od ilustracija ljudskog poraza koji, kao i svaki poraz, može biti sačinjen od separatnih pobjeda.

Vreme koje nas deli, udruženo sa oskudnim tragovima, dozvoljava mi da nazrem tek konture Vujićevog lika. Sve drugo mi nedostaje. Prizivam ga i u tom sam naumu prinuđen da improvizujem. Boja njegovog glasa, mimika, tikovi, način kako hoda, kako sedi i spava – sve to ostaje velika tajna. Posebno ako pretpostavim da je imao zavidnog glumačkog dara, da je bez griže savesti padao iz poniženja u poniženje, da je varao i bio varan i da je čitavog svog života bio uzurpator, kako tuđih emocija i gluposti, tako i novca. Vujić nije bio bezazlena pojava, nalik na mnoge druge. Do mene je pretekao po koji upečatljivi gest, dovoljno veliki da ne propadne kroz sito vremena. Sve to saznajem iz napabirčenih papira, čija je svrha uglavnom bila diplomatska, što znači – špijunska i doušnička.

Počeo sam pričati ovu priču tek kad sam saznao da se nekoliko godina posle Drugog svetskog rata u izlogu jedne pariske juvelirnice pojavio Orden Svetog Stanislava, po podobi onog našeg, koji se godinama gnezdio na dnu porodičnog sanduka, pa netragom nestao. Pojava ordena može se dovesti u vezu sa jednim emigrantom, bivšim piscem i novinarom, numizmatičarom i kolekcionarom,

čije je ime identično sa imenom sveca po kojem je orden nazvan.

Zagovornici teorije zavere dovode u vezu taj orden i „čudnu“ smrt žene tog istog pisca i novinara, inače ćerke bivšeg zubara srpskog kralja. Stradala je u saobraćaju, dodaću – pod čudnim okolnostima, na ulicama Pariza. Jedni tvrde da su je ubile produžene ruke tajne službe jugoslovenskih komunista, dok drugi njenu smrt dovode u vezu sa iznenadnom pojavom rečenog ordena u pariskom izlogu, ukazujući na mogućnost da je upravo pomenuti pisac bio njegov vlasnik.

A da se pisac i novinar interesovao za Jocu Vujića, kolekcionara i dobrotvora, našeg stvarnog ili priželjkivanog rođaka, i prvog vlasnika ostavštine Dimitrija Vujića, svedoči i reportaža u tri nastavka, koju je isti pisac i novinar početkom treće decenije dvadesetog veka napisao posle susreta sa njim u Senti, do detalja opisujući pomenuti orden. On u toj reportaži Dimitrija naziva „bačkim Kazanovom“.

Istina, pisac u putopisima iz Španije pominje i svoju posetu Sevilji i crkvi Santa Karidad gde se nalazi grob don Miguela Manjare, za koji se, po svemu sudeći, pogrešno smatra da je bio prototip za Don Žuana. Možda je doista Manjara živeo pošto je mit o Don Žuanu već stvoren, ali da je bio varalica – manje je sporno. Pogotovo nakon što je iz svog raspusnog života stupio najpre među kaluđere, a potom i među pisce, ostavivši svoj spis pokolenjima koja dolaze, pa ga je u maniru ozbiljnog lažova nazvao *Govorom o istini* – *Discurso de la Verdad*.

U tom istom putopisu, on rezignirano konstatuje: „Kada pročitamo kraj Kazanove, bednog, starog bibliotekara na dvoru ne znam kakvog nemačkog kneza, kada vidimo Santa Karidad seviljsku sa svom hrišćanskom bedom Don Žuanovom, obuzme nas neka neizreciva tuga, koja nam suze tera na oči. Celo čovečanstvo je u sudbini ova dva čoveka, dva ljubavnika.“ Odnekud znam da pri svakom piščevom pominjanju Kazanove deo zasluge ili krivice pada i na Dimitrija.

Napuklo sam ogledalo po čijoj površini promiču deformisana lica i nakazne senke. U njemu se odražava mešavina prezira i divljenja, preplet negacije i zavisti. Pišem da bih vratio pretka od zaborava, ali i da bih se odbranio od tereta porodičnog predanja o njegovoj veličini. Zidam ga rušeći, a rušim – iznova ga gradeći. Slutim da sve što na jednom mestu tvrdi – na drugom to isto opovrgava, da ono što negira – slavi, a ono što odbija – pridobija. Svaki njegov gest sadrži u sebi i svoju suprotnost.

Mirko Demić
PUSTOLOVINE BAČKOG OPSENARA

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Smilja Bogdanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo *DERETINO* izdanje

ISBN 978-86-6457-207-1

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2018.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara *DERETA*

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

ДЕМИЋ, Мирко, 1964-

Pustolovine bačkog opsenara / Mirko Đemić. – 1.
Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2018 (Beograd :
Dereta). – 228 str. ; 21 cm

Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6457-207-1

COBISS.SR-ID 267731980